

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ĮSTATYMO „DĖL UŽSIENIEČIŲ TEISINĖS PADĖTIES“ NR. IX-2206 94 STRAIPSNIO
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 94 straipsnio pakeitimo įstatymo projektu (toliau – Projektas) siekiama **tobulinti su užsieniečių, turinčių teisę gauti laikinąją apsaugą Lietuvos Respublikoje ar kuriems laikinoji apsauga yra suteikta, nemokamu apgyvendinimu, būsto nuomos mokesčio dalies kompensacijos skyrimu susijusias Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (toliau – Įstatymas) 94 straipsnio nuostatas.** Projektu siūloma:

- nustatyti nemokamo gyvenimo valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų, organizacijų, valstybės ir savivaldybių valdomų bendrovių ar įmonių, viešųjų įstaigų, kurių steigėja ar dalininkė, turinti daugiau kaip pusę balsų visuotiniame dalininkų susirinkime, yra valstybė ar savivaldybė (toliau kartu – valstybės ar savivaldybių įstaigos), apgyvendinimo vietose (įskaitant ir savivaldybių panaudos teise valdomą valstybės nekilnojamąjį turtą) terminą, tuo pačiu užtikrinant įgytų teisių – gyventi valstybės ar savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose, išsaugojimą visą laikinosios apsaugos laikotarpį;

- patikslinti Įstatymo nuostatas, susijusias su teisės dėl nemokamo gyvenimo fizinių ar juridinių asmenų (išskyrus valstybės ar savivaldybių įstaigas) savanoriškai pasiūlytose apgyvendinimo vietose nustatymu;

- taip pat atsisakyti Įstatyme įtvirtintos išimties dėl Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo 10 straipsnio 1 punkte nustatytų reikalavimų netaikymo.

Minėti teisinio reguliavimo pakeitimai teikiami, atsižvelgiant į tai, kad nuo Rusijos Federacijos pradėtos vykdyti karinės agresijos prieš Ukrainą yra praėję daugiau kaip du metai, taip pat į tai, kad didžioji dalis nuo visų Lietuvos migracijos informacinėje sistemoje užregistruotų užsieniečių (karo pabėgėlių), dirba, bei siekiant užtikrinti socialinio teisingumo ir lygiateisiškumo principus, kurie yra taikomi kitiems subjektams, nustatant jų teisę į būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją.

Besąlyginis ir ilgalaikis paramos teikimas neskatina užsieniečių, turinčių teisę gauti laikinąją apsaugą ar kuriems suteikta laikinoji apsauga Lietuvos Respublikoje, socialinės integracijos, integracijos į darbo rinką, neskatina imtis iniciatyvos apsirūpinimo būstu klausimą spręsti savarankiškai. Be to, pažymėtina, kad išlaidos, susijusios su nemokamu užsieniečių, turinčių teisę gauti laikinąją apsaugą ar kuriems suteikta laikinoji apsauga Lietuvos Respublikoje, apgyvendinimu valstybės ir savivaldybių pasiūlytose apgyvendinimo vietose (įskaitant ir savivaldybių panaudos teise valdomą valstybės nekilnojamąjį turtą), apmokamos Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis (2023 m. patirtos išlaidos siekė beveik 1,4 mln. Eur, 2024 m. I ketv. – virš 300 tūkst. Eur).

Vertinant anksčiau minėtų užsieniečių užimtumo aktyvumą (62,3 proc. nuo visų Lietuvos migracijos informacinėje sistemoje užregistruotų užsieniečių (karo pabėgėlių) dirba), manytina, kad galiojančios Įstatymo nuostatos, suteikiančios jiems teisę nemokamai gyventi pasiūlytose apgyvendinimo vietose arba teisę gauti būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją nevertinant jų pajamų ir turimo turto, neužtikrina efektyvaus ir teisingo valstybės biudžeto lėšų naudojimo. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Projektu siekiama skatinti užsieniečių, turinčių teisę gauti laikinąją apsaugą ar kuriems suteikta laikinoji apsauga Lietuvos Respublikoje, socialinę ir užimtumo integraciją, tuo pačiu skatinant juos pasinaudoti įstatymuose reglamentuotomis paramos būstui priemonėmis, be kita ko, užtikrinant lygiateisiškumo principą Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme apibrėžtų asmenų (šeimų), siekiančių gauti paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti, atžvilgiu.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Projekto rengimą inicijavo Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Projektą parengė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Paramos būstui grupės vyriausioji patarėja Soneta Brinienė (tel. +370 665 26875, el. p. soneta.briniene@socmin.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Įstatymo 94 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta teisė užsieniečiams, kurie turi teisę gauti laikinąją apsaugą, iki sprendimo dėl laikinosios apsaugos suteikimo (nesuteikimo) priėmimo, tačiau ne ilgiau kaip laikinosios apsaugos laikotarpiu nemokamai gyventi valstybės ar savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose (įskaitant ir savivaldybių panaudos teise valdomą valstybės nekilnojamąjį turtą), taip pat fizinių ar juridinių asmenų (išskyrus valstybės ar savivaldybių įstaigas) savanoriškai pasiūlytose apgyvendinimo vietose, taip pat tokia teisė nemokamai gyventi minėtose apgyvendinimo vietose yra taikoma ir užsieniečiams, kuriems suteikta laikinoji apsauga laikinosios apsaugos laikotarpiu (Įstatymo 94 straipsnio 3 dalies 1 punktas). Manytina, kad toks teisinis reguliavimas neskatina asmenų integruotis į darbo rinką, taip pat sudaro prielaidas dirbantiems asmenims gyventi nemokamai, nesprendžiant apsirūpinimo būstu klausimų savarankiškai, todėl turi būti keičiamas.

Pagal 2001 m. liepos 20 d. Tarybos direktyvos 2001/55/EB dėl minimalių normų, suteikiant perkeltiesiems asmenims laikiną apsaugą esant masiniam srautui, ir dėl priemonių, skatinančių valstybių narių tarpusavio pastangų priimančioms tokias priemones ir atsakant už tokio veiksmo padarinius pusiausvyrą 13 straipsnio 1 dalį valstybės narės užtikrina, kad asmenys, kurie naudojami laikina apsauga, turi teisę į tinkamas apgyvendinimo sąlygas arba prireikus teisę gauti lėšas būstui įsigyti. Manytina, kad teisės užsieniečiams, kurie turi teisę gauti laikinąją apsaugą, iki sprendimo dėl laikinosios apsaugos suteikimo (nesuteikimo) priėmimo, tačiau ne ilgiau kaip laikinosios apsaugos laikotarpiu nemokamai gyventi valstybės ar savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose (įskaitant ir savivaldybių panaudos teise valdomą valstybės nekilnojamąjį turtą) užtikrinimas yra pakankamas, teisė minėtiems asmenims nemokamai gyventi fizinių ar juridinių asmenų (išskyrus valstybės ar savivaldybių įstaigas) savanoriškai pasiūlytose apgyvendinimo vietose, vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktais, nėra ribojama, todėl teisės dėl nemokamo gyvenimo fizinių ar juridinių asmenų (išskyrus valstybės ar savivaldybių įstaigas) savanoriškai pasiūlytose apgyvendinimo vietose nustatymo Įstatymo 94 straipsnio 1 dalies 2 punkte siūloma atsisakyti.

Įstatymo 94 straipsnio 3 dalies 5 punkte nustatyta, kad užsieniečiams, kuriems suteikta laikinoji apsauga, siekiant gauti būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją, netaikomi Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo 10 straipsnio 1 punkte nustatyti reikalavimai, t. y. minėti užsieniečiai neprivalo Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatyme nustatyta tvarka deklaruoti turto (įskaitant gautas pajamas). Šiuo metu galiojančioje Įstatymo 94 straipsnio 3 dalies 5 punkto redakcijoje minėta išimtis buvo įtvirtinta, atsižvelgiant į tai, kad prasidėjus masiniam nuo Rusijos Federacijos pradėtos vykdyti karinės agresijos bėgančių asmenų srautui, reikalavimas nuo karo bėgantiems asmenims deklaruoti turtą (įskaitant gautas pajamas) būtų nelogiškas ir sukeliantis nereikalingą administracinę naštą. Tačiau, vertinant tai, kad nuo Rusijos Federacijos karinės agresijos vykdymo pradžios yra praėję daugiau kaip du metai, taip pat tai, kad 62,3 proc. nuo visų Lietuvos migracijos informacinėje sistemoje užregistruotų užsieniečių (karo pabėgėlių), dirba, manytina, kad šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas turi būti keičiamas, t. y. skiriant būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją, turėtų būti vertinama šių asmenų finansinė padėtis.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

4.1. Projektu siūloma pakeisti Įstatymo 94 straipsnio 1 dalies 2 punktą, nustatant, kad užsieniečiai, kurie turi teisę gauti laikinąją apsaugą, iki sprendimo dėl laikinosios apsaugos suteikimo (nesuteikimo) priėmimo, tačiau ne ilgiau kaip laikinosios apsaugos laikotarpiu, turi teisę nemokamai gyventi valstybės ar savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose (įskaitant ir savivaldybių panaudos teise valdomą valstybės nekilnojamąjį turtą) ribotą laiką, t. y. ne ilgiau kaip 6 mėnesius nuo užsieniečio prašymo išduoti jam leidimą gyventi užregistravimo Lietuvos migracijos informacinėje

sistemoje dienos. Pasibaigus nemokamo apgyvendinimo terminui valstybės ar savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose, teisė jose gyventi išliktų, o už apgyvendinimą būtų mokama šių įstaigų valdytojų ir naudotojų nustatyta tvarka. Taip būtų užtikrinimas įgytų teisių – apsigyventi valstybės ir savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose, išsaugojimas visą laikinosios apsaugos laikotarpį. Pažymėtina, kad užsieniečiai, kuriems suteikta laikinoji apsauga, laikinosios apsaugos laikotarpiu turi teisę gauti paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo nustatyta tvarka, taip pat ir kitą paramą ir (ar) paslaugas (Įstatymo 94 straipsnio 3 dalis), todėl, manytina, kad siūlomi Įstatymo 94 straipsnio 1 dalies 2 punkto pakeitimai yra proporcingi, sudarant prielaidas naudotis kitomis paramos būstui formomis pagal Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo nuostatas.

Projektu taip pat siūloma keičiamo Įstatymo 94 straipsnio 1 dalies 2 punkte atsisakyti teisės dėl nemokamo gyvenimo fizinių ar juridinių asmenų (išskyrus valstybės ar savivaldybių įstaigas) savanoriškai pasiūlytose apgyvendinimo vietose nustatymo. Pagal Direktyvos 2001/55/EB 13 straipsnio 1 dalį valstybės narės užtikrina, kad asmenys, kurie naudojami laikina apsauga, turi teisę į tinkamas apgyvendinimo sąlygas arba prireikus teisę gauti lėšas būstui įsigyti. Atsižvelgiant į tai, kad teisė nemokamai gyventi valstybės ar savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose (įskaitant ir savivaldybių panaudos teise valdomą valstybės nekilnojamąjį turtą) išlieka ir toks reguliavimas atitinka Direktyvos 2001/55/EB 13 straipsnio 1 dalies nuostatas, manytina, kad reguliuoti civilinių teisių santykių, kurie kyla fiziniams ar juridiniams savanoriškai pasiūlius apgyvendinimo vietas, nėra tikslinga, kadangi civilinėje teisėje galioja principas, kad „leidžiama viskas, kas nėra uždrausta“ (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.156 straipsnio 1 dalis). Taigi manytina, kad užsieniečiai turi teisę nemokamai gyventi savanorišku pagrindu fizinių ar juridinių asmenų (išskyrus valstybės ar savivaldybių įstaigas) pasiūlytose apgyvendinimo vietose civilinės teisės pagrindu, t. y. minėtos teisės nustatymo atsisakymas niekaip neriboja fizinių ar juridinių asmenų (išskyrus valstybės ar savivaldybių įstaigas) apsisprendimo savanoriškai pasiūlyti apgyvendinimo vietas. Tuo tarpu viešojoje teisėje, kur atvirkščiai galioja principas, kad „draudžiama viskas, kas nėra tiesiogiai leidžiama“, turėtų būti reguliuojamas valstybės mokamų kompensacijų už fizinių ar juridinių asmenų (išskyrus valstybės ar savivaldybių įstaigas) savanoriškai pasiūlytose apgyvendinimo vietose teikiamą nemokamą apgyvendinimą klausimas, kas yra įtvirtinta Įstatymo 94 straipsnio 5 dalyje.

Projekto 1 straipsnio 2 dalimi siūloma keisti šiuo metu galiojančias Įstatymo 94 straipsnio 3 dalies 5 punkto nuostatas dėl būsto nuomos mokesčio dalies kompensacijos skyrimo užsieniečiams, kuriems suteikta laikinoji apsauga, atsisakant minėtose Įstatymo nuostatose įtvirtintos išimties dėl Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo 10 straipsnio 1 punkte nustatytų reikalavimų netaikymo – Gyventojų turto deklaravimo įstatyme nustatyta tvarka deklaruoti turtą (įskaitant gautas pajamas). Atsižvelgiant į tai, kad nuo Rusijos Federacijos karinės agresijos vykdymo pradžios yra praėję daugiau kaip du metai, taip pat vertinant tai, kad didžioji dalis užsieniečių, kuriems suteikta laikinoji apsauga, dirba, manytina, kad, skiriant būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją, turėtų būti užtikrinami Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme įtvirtinti lygiateisiškumo ir socialinio teisingumo principai:

- 1) parama būstui įsigyti ar išsinuomoti teikiama užtikrinant asmenų ir šeimų lygybę;
- 2) parama būstui įsigyti ar išsinuomoti teikiama asmenims ir šeimoms, įvertinus jų turimą turtą, gaunamas pajamas ir kitus su asmens bei šeimos socialine padėtimi susijusius veiksniai.

2023 m. užsieniečių, kuriems suteikta laikinoji apsauga (nevertinant jų gautų pajamų ir turto), gaunančių būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją, skaičius lyginant su 2022 m. ženkliai išaugo (nuo 2264 gavėjų 2022 m. iki 7806 gavėjų 2023 m.), o kompensacijoms mokėti panaudota virš 6 mln. Eur (2022 m. – beveik 900 tūkst. Eur) valstybės vardu skolintų lėšų. Manytina, kad priėmus siūlomus teisinio reguliavimo pakeitimus, būsto nuomos mokesčio dalies kompensacija būtų skiriama taikliau, t. y. tiems užsieniečiams, kurių gaunamų pajamų nepakanka apsirūpinti būstu savarankiškai, taip pat valstybės biudžeto lėšos, naudojamos minėtai kompensacijai mokėti, būtų naudojamos efektyviau.

Pažymėtina, kad pagal Direktyvos 2001/55/EB 13 straipsnio 3 dalį, jeigu asmenys, kurie naudojami laikina apsauga, dirba savarankiškai arba pagal darbo sutartį, nustatant siūlomą pagalbą

dydį reikėtų atsižvelgti į jų galimybę patenkinti savo poreikius. Todėl manytina, kad Projekto 1 straipsnio 2 dalimi siūlomi Įstatymo 94 straipsnio 3 dalies 5 punkto pakeitimai įgyvendina Direktyvos 2001/55/EB 13 straipsnio 3 dalies nuostatas.

4.2. Siekiant apsaugoti šiuo metu valstybės ar savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose gyvenančių užsieniečių, kurie turi teisę gauti laikinąją apsaugą ar kuriems suteikta laikinoji apsauga, teisėtus lūkesčius ir tinkamai pasirengti Projektu siūlomų pakeitimų įgyvendinimui, Projekto 2 straipsnyje nurodomos Projekto įgyvendinimo nuostatos dėl teisinio reguliavimo, siūlomo šio aiškinamojo rašto 1 punkte nurodytu tikslu. Projekto 2 straipsnio 1 dalyje siūloma nustatyti, kad šio Projekto 1 straipsnio 1 dalyje išdėstyto Įstatymo 94 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostatos užsieniečiams, kurie turi teisę gauti laikinąją apsaugą ar kuriems suteikta laikinoji apsauga ir kurie apgyvendinti valstybės ar savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose iki Projekto įsigaliojimo dienos, taikomos praėjus 3 mėnesiams nuo Projekto dienos. Projekto 2 straipsnio 2 dalyje siūloma nustatyti, kad iki Projekto 1 straipsnio 2 dalies įsigaliojimo pateikti prašymai dėl būsto nuomos mokesčio dalies kompensacijos skyrimo baigiami nagrinėti, vadovaujantis iki Projekto 1 straipsnio 2 dalies įsigaliojimo dienos galiojusiis teisiniu reguliavimu.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus Projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma. Teigiamas priimto Projekto poveikis aptartas šio aiškinamojo rašto 4 punkte.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimtas Projektas įtakos kriminogeninei situacijai neturės. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsniu, atlikus Projekto antikorupcinį vertinimą, nenustatyta, kad Projektu siūlomas teisinis reguliavimas galėtų kelti korupcijos riziką.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Priimtas Projektas tiesioginės įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Projektą, kitų įstatymų priimti, keisti ar pripažinti netekusiais galios nereikės.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Taip pat naujų sąvokų Projekte nenumatyta, nekeičiamos galiojančios Įstatymo sąvokos ir (ar) jų apibrėžtys, todėl Projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka nevertinti.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus

Projektas neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos

nuostatomis ir Europos Sąjungos teisės normoms.

Įstatymu jau įgyvendinta Direktyva 2001/55/EB, tačiau atsižvelgiant į tai, kad Projektu siūloma keisti Įstatymo straipsnius, kuriais buvo perkeltos Direktyvos 2001/55/EB nuostatos, kartu teikiama Projekto ir Direktyvos 2001/55/EB atitikties lentelė, kuri paskelbta ir Lietuvos narystės ES informacinėje sistemoje (LINESIS).

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įstatymo įgyvendinamųjų teisės aktų, kas ir kada juos turėtų priimti

Pritarus Projektu teikiams pasiūlymams, valstybės ir savivaldybių įstaigų valdytojai ir naudotojai per 3 mėnesius nuo Įstatymo įsigaliojimo dienos turės parengti mokėjimo už apgyvendinimą valstybės ir savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose tvarką nustatančius teisės aktus.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Projektu teikiams pasiūlymams įgyvendinti papildomų Lietuvos Respublikos valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų nereikės. Planuojama, kad priėmus Projektu siūlomus pakeitimus, valstybės biudžeto lėšų poreikis per metus už apgyvendinimą valstybės ar savivaldybių įstaigų apgyvendinimo vietose ir būsto nuomos mokesčio dalies kompensacijai mokėti turėtų mažėti perpus – atitinkamai iki 700 tūkst. Eur ir 3 mln. Eur.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Rengiant Projektą, nebuvo gauta specialistų vertinimų ir išvadų.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Projekto reikšminiai žodžiai: „užsienietis“, „laikinoji apsauga“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.